

G. N. COSTESCU ÎN SERVICIUL DE CONTROL AL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

NICOLAE OPREA

Revizor școlar, apoi inspector general al învățămîntului primar, ales și numit de Spiru Haret, Gheorghe N. Costescu a militat timp de peste trei decenii pentru propășirea școlii românești, slujind cu devotament năzuințele poporului, apăsător de nevoi materiale, dornic să se lumineze.

Momentul neașteptat al recrutării sale în serviciul de control al învățămîntului îl evocă cu emoție spre sfîrșitul carierei : „*Pe atunci, posturile de cînstă din ierarhia școlară erau oferite și nu cerute*“¹. Criteriul selecției era munca.

Premiant al Școlii normale de institutori din București, el a primit exemplul virtuților înălțătoare și al împlinirii datoriei cu dăruire, cu adînc patriotism, de la dascăli străluciți : Borgovan, Ionescu-Gion, Theodor Sperantia. Activitatea lui didactică complexă, ca și cea publicistică la revistele „Învățămîntul primar“, „Școala română“, „Revista generală a învățămîntului“, al căror animator și colaborator statornic a fost, au atras atenția ministrului, care, într-una din zilele lui februarie 1901, l-a chemat acasă, unde, după o discuție apropiată, i-a propus și chiar l-a rugat să primească funcția plină de răspundere de a îndruma învățămîntul din județul Teleorman.

Modelul clasic i-a fost acela al ministrului însuși : „*Cu caldă lui iubire pentru luminarea minții și ridicarea economică a neamului, Haret a înțeles că opera căreia se devota avea nevoie de elemente cu sufletul curat și hotărîte la muncă...*“².

Dintr-o scrisoare inedită³ a lui Spiru Haret, adresată lui G. N. Costescu la 5 mai 1901, care raportase înființarea în numai două luni a zece grădini (loturi școlare — n.n.) și a unui atelier, desprindem zelul

¹ Spiru C. Haret și serviciul de control al învățămîntului, în „Contribuții la istoria învățămîntului primar“, Ed. Cultura românească, 1937, p. 119.

² Ibid., p. 121.

³ Scrisoare inedită, aflată în posesia familiei G. N. Costescu.

și seriozitatea proaspătului revizor, nemulțumit de ceea ce realizase. Ministrul încurajează și apreciază eforturile depuse: „*Eu găsesc că pentru două luni e foarte bine. Așemeni lucruri nu se fac repede. Încep și cîțiva alții imitează, căci lucrul bun numai prin exemplu se întinde*”.

În acea epocă de reșezare pe baze moderne și în spiritul tradiției naționale a învățămîntului la noi, se simțea nevoia stringentă a sporirii numărului localurilor de școală și se pune mai ales problema pregătirii și perfecționării științifice, didactice a personalului pentru posturile existente și cele care urmau a lua ființă. De aici, necesitatea ca revizorul școlar să fie nu numai un om de întinsă cultură, dar și un bun practician.

Din rapoartele înaintate ministrului, din articolele publicate în presa pedagogică a timpului, desprindem unele opinii ale lui G. N. Costescu, valabile, aplicate consecvent abia în zilele noastre, despre adevărata misiune a revizorului, pe care-l vede promovat prin concurs, din rîndul institutorilor de elită. Mai mult decît atît, el sugerează chiar probleme: „*Un examen de pedagogie teoretică, o lecție practică, o critică a unei lecțiuni ținute și o conversație ușoară în limba franceză*”⁴.

Rolul și atribuțiile celui chemat a fi promotor al curentelor noi de idei în rîndul slujitorilor școlii sînt definite de G. N. Costescu într-un articol publicat în 1903 în revista „Școala română”: „*revizorului școlar ar trebui să i se ceară cunoștințe de toate soiurile, pricepere didactică, tact și energie, ca să poată rezolvi în bine problemele de învățămînt și ca să capete stima învățătorimii, ai cărei pași e chemat să-i călăuzească. Numai atunci, cuvîntul său va prinde și străduințele sale se vor resimți. Niciun slujbaş nu are o mai delicată pozițiune ca revizorul școlar. El a însărcinat să cheme la îndrumare sănătoasă o lume pretențioasă, cu idei și principii stabilite de rutină sau culese dintr-o anumită școală pedagogică; el trebuie să însușească la muncă și să întărească această lume, dată în grija sa*”⁵. (s.n.).

Pentru perfecționarea cadrelor didactice, G. N. Costescu propune o modalitate, a cărei eficiență se confirmă și astăzi: „*pentru propagarea bunelor metode, nu văd alt mijloc, pe lîngă discuțiile din reviste, decît ancheta didactică, ce revizorul școlar ar trebui pururea s-o facă. Cînd carnetul său de cercetări va cuprinde o serie de scăderi în predare, să convoace toți institutorii orașului și, fie dînsul, fie unul sau doi institutori din cei buni, să fie obligați a face lecții model. Dacă punem la socoteală, pe lîngă executarea îngrijită a lecțiunilor, critica cu concluziile ei luminatoare, ne putem da seama de rezultatele acestor întruniri. Vom veni cu drag la ele, ca să ascultăm cuvîntul hotărîtor al*

⁴ *Revizorii școlari*, 1903, articol publicat în *op. cit.*, p. 293.

⁵ *Ibid.*, p. 292.

celui care ne controlează și ca să ne luminăm acolo unde sîntem nedumeriți“⁶.

Cu asemenea clarificare lăuntrică, G. N. Costescu abordează în esență aproape toate chestiunile școlii și ale oamenilor care o servesc.

Adept prin propria formație intelectuală a unei viziuni raționaliste, organice asupra culturii naționale, el respinge cu ajutorul documentelor părerea celor care socoteau eronat că „în trecutul nostru școlar a domnit beznă și că abia acum se ridică soarele mîntuitor pe firmamentul nostru didactic“⁷. Aceștia nu au în vedere faptul că „niciodată și nicăieri speranțele de mîine n-au putut licări stingînd trecutul bogat de fapte“. Este oportună demascarea ignoranței acelor care se vor „oameni cu pretențiuni de înaltă cultură pedagogică“, dar „preaslăvesc ca începuturi noi dispoziții vechi așezate demult în legi și programe“⁸.

Deoarece sistemul de învățămînt la noi cuprinde cele două forme, de stat și particular, se iveau deosebiri dăunătoare în ceea ce privește instrucția, dar mai ales educația elevilor. În urma controalelor efectuate în școli primare particulare, G. N. Costescu trage concluzia că acestea nu sînt în alte părți, „opere de înălțare și de obștească folosință“⁹, că ele au funcționat aproape o jumătate de veac — (pînă în 1908 — n.n.) într-o libertate fără nici o îngrădire. Mulțumită acestei toleranțe primejdioase, unele din școlile particulare ajunseseră adevărate agenții de propagandă antinațională, înstrăinînd sufletul copilului de țară, de neamul, de limba și de aspirațiile lui“¹⁰. Din această stare de fapt, izvorăște propunerea aprobată în 1919¹¹ ca cerințele controlului efectuat în unitățile școlare de stat și în cele particulare să fie unice și la fel de exigente.

El însuși autor de manuale școlare, care au biruit la concursurile organizate de minister, apreciază că învățămîntul poate să facă progrese mari numai dacă vor fi create metode și cărți ușoare „ingenios alcătuite și artistic executate“¹². În articolul „Evenimente școlare din anul 1910—1911“, el precizează principiile pe care se întemeiază munca de elaborare a acestor instrumente de bază ale școlii, subliniind că ele trebuie să fie opere colective : „O carte, spune el, trebuie să fie rezultatul unor îndelungate și serioase meditații [...]. Descoperind în cărțile ce utilizează lipsuri de metod sau greșeli de fond, ori nepotriviri de stil, care-i stînjinesc progresul ce vrea să realizeze în școală, cine are răbdare și simte puteri de muncă se apucă de făurît manuale cu scop

⁶ Conferințele institutorilor, 1903, articol republicat în op. cit., p. 299.

⁷ Op. cit., p. 3.

⁸ Ibid.

⁹ Revista generală a învățămîntului, nr. 1—2/1915, p. 8.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Arh. St. București, fond Ministerul Instrucțiunii și Cultelor, dos. nr. 3/1919, f. 4.

¹² Evenimentele școlare din anul 1910—1911, op. cit., p. 316.

curat și credință în mai bine. Călăuzit de un plan mai dinainte tras și îndrumat de practica zilnică, care-i arată ce trebuie să păstreze și ce trebuie dat la o parte din materialul de zi cu zi, redactează sau culege din literatura națională și străină, autorul duce astfel cartea la bun sfârșit, la lumina priceperii și îndelungatelor sale strădanii”¹³.

Ca practician cu vocație la catedră, G. N. Costescu militează pentru un învățământ intuitiv. În această privință, trebuia împlinită nevoia școlii de materiale didactice necesare pentru însușirea trainică a cunoștințelor de către elevi. Constatând îndeosebi la pensioane lipsa hărții României și a altor accesorii trebuitoare învățământului, el este indignat că serii întregi de eleve fuseseră terorizate cu învățarea pe de rost a geografiei patriei și a altor discipline școlare. De aceea, după opinia sa, deschiderea unei școli noi urma să fie aprobată numai dacă se făcea dovada că este procurat întreg materialul didactic prevăzut în listele emise de minister¹⁴. În același spirit este înțeleasă și legarea obligatorie a învățământului de practică prin activitatea elevilor în grădini și ateliere, atât la sate cât și la orașe.

Programele școlare, în concepția lui G. N. Costescu, urmau a fi întocmite astfel încît gradul de dificultate a cunoștințelor să fie în concordanță cu vîrsta elevilor și să evolueze odată cu aceasta. În articolul său „Reducerea timpului la clasă” (1903), el observă cu nedumerire că elevilor de la ciclul primar „li se impune același număr de ore ca și celor de curs secundar”¹⁵ arătînd sugestiv că „Niciodată n-a trecut prin mintea grădinarului priceput să atribuie tînărului mugur, ce abia mîjește în tremurul suflării de vînt, aceeași putere de viață și de rezistență ca și plantei deja formată și hîrșită de vijeliile vremii”¹⁶.

Atenția lui se îndreaptă chiar către problemele care pot părea neînsemnate la prima vedere. Cu prilejul inspecțiilor efectuate, observînd succesiunea întîmplătoare a obiectelor din orar, el cere alcătuirea acestuia după cerințele psiho-fiziologice ale eforturilor intelectuale. În acest scop, el însuși elaborează 15 ore, experimentate în școli și unanim aprobate de institutele specializate. De asemenea, examenele, mediile, premiile și vacanțele elevilor au fost obiectul unor reflecții exprimate cu justete și în paginile revistelor vremii.

Cuprinzînd și aria de activitate a cadrelor didactice în afara orelor de curs, G. N. Costescu sprijină cu generozitate înfăptuirea programului de ridicare culturală a națiunii, așa cum l-a conceput Spiru Haret, și se străduiește să vadă modul cum vor fi duse și în continuare la capăt acțiunile mari în această privință: „Viitorul învățător — mulțumită sacrificiilor celui de astăzi — va trăi într-un mediu deja ridicat și cu

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Revista generală a învățământului*, 1909—1910, p. 424.

¹⁵ *Reducerea timpului la clasă*, op. cit., p. 289.

¹⁶ *Ibid.*

tradiție de cultură; el va surprinde o umbră de plictiseală în auditoriul de atunci, căruia se va încumeta să-i vorbească vreo chestiune elementară din cele ce se desfășoară astăzi, în atenția desăvîrșită a satului. Aceasta este perspectiva viitorului și vina nu va fi a învățătorului, după cum nu este nici astăzi a institutorului, dacă cu vremea nu va mai avea cui să propovăduiască afară de școală”¹⁷. Se cuvenea, așadar, preconizarea unor noi forme de activități pe tărîm social-cultural și autorul acestei prospecțiuni a viitorului le conturează cu înalt simț de răspundere.

Activitatea laborioasă a lui G. N. Costescu, în calitatea sa de revizor, apoi de inspector general în minister, parțial înfățișat de noi prin reliefaarea cîtorva acțiuni bărbătești de distinsă înălțime spirituală, întregesc, sperăm, un portret moral constituit prin abnegație exemplară și printr-o muncă perseverentă în numele idealului umanist al școlii noastre, pe care sîntem chemați s-o slujim astăzi cu energii sufletești noi.

¹⁷ *Conferințele institutorilor*, 1903, op. cit., p. 300.